

מצות התשובה

[פרשת נצבים (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

הפרשה של תשובה (דברים ל/א-י) מפליאה בריבוי חזרותיה.

- א. "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה... והשבות אל לבבך... ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום וּבִנִּיךְ, בכל לבבך ובכל נפשך. ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים... והביאך ה' אלהיך אל הארץ.
- ב. וּמַל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך...
- ג. ואתה **תשוב** ושמעת בקול ה', ועשית את כל מצוותיו... כי ישוב ה' לשוב לטוב כאשר שש על אבותיך".
- ד. כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצוותיו וחוקותיו הכתובה בספר התורה הזה, כי **תשוב** אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" עכ"ל.

שאלות לבירור:

1. ארבע פעמים יש כאן "תשובה". – מה ההבדל בין דרגא לדרגא?
2. מדוע בשלב א' כתוב "ושמעת בקולו" אבל לא מוזכר קיום המצוות?
3. מדוע בשלב ב' מוזכרת "אהבת ה'", ולא בשלב א', וכמו כן לא מוזכרת בשלב ג' וד'?
4. שאלה רביעית, בשלב ד' יש "שמירת המצוות והחוקות" (שלא הוזכרו מקודם). וכן מדגישים "הכתובה בספר התורה הזה". משום מה אפיון זה?
5. שאלה חמישית, בסוף הכל, חוזרים שוב לבטא "בכל לבבך ובכל נפשך", למרות שכבר הוזכרו בשלבים א' ובי'?

יפה מתבארת פרשה זו בספר "עקידת יצחק" (שער ק) ונוסיף על כך כדי לפרש ע"י זה התמיהות הנ"ל.
משל לאחד שאבד דרכו והוא טועה בין שבילי הכרמים ומסתבך והולך בסבכי הצמחיה ולא מוצא את דרכו לבוא העירה. [והנה יש בזה **5 סוגי בני אדם** כיצד יחזרו לדרכם:]

- **יש בני אדם** זריזים ופקחים והם מיד מכוונים לעצמם את הדרך הראויה לפי מכשיר-מצפן והבנה בהתמצאות בכיווני העולם ושבים בכוחות עצמם אל הדרך הנכונה. (= **הנמשל**, יש בני אדם בעלי לב ער ומיד תופשים בעצמם כל שגיאה קלה, עליהם נאמר "לפעולות אדם בדבר שפתיך, אני שמרתי ארחות פריץ" (תהלים יז, ז) כלומר הוא רושם בלבו כל סטייה ומיד שב לדרך הנכונה)
- **ויש** מי שמרגיש טעותו בדרך ושאינו פסיעותיו מובילות אותו אל המטרה. אבל הוא לא יכול להתישר מעצמו אל הדרך הנכונה. הוא תולה עיניו אל הדרכים הסלולות והנתיבות, שעל רכסי ההר שליד הכרמים, ולפי זה הוא "בערך" מכוון את דרכו ומקוה לצאת מהסבך. (= **בנמשל**, "כה אמר ה' עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות עולם אי זה דרך הטוב ולכו בה ומצאו מרגוע לנפשכם" (ירמיה ו, טז) כלומר שילכו ללמוד אצל אבירי הרועים, הצדיקים הקדמונים, מה הם הדרכים בכלליות כדי להשיג ארחות חיים.)
- **ויש** מי שהוא בדרגא נמוכה מאלו שהזכרנו. הוא איננו רואה מתוך שפלת הכרמים איה איפה הכביש הסלול שבגבעה הסמוכה, והוא זקוק לטרור ולחפש אם יוכל לשאול מן איזה עובד אדמה או רועה נודד שימצא בכרמים, שמא הוא יכול להדריך אותו. (= **והנמשל**, מי שאינו יודע דרכי תורה המקובלים במסרת, דהיינו הכבישים הסלולים בגבעה הנ"ל, עליו לפנות לכהנים וללויים ולשאול אותם שמא הם יודעים כיצד יוצאים מן מבוכת העוונות "שאל נא את הכהנים תורה" (חגי ב, יא) אע"פ שאינם גדולי התורה, אבל שמא הם יודעים שמץ דבר של תקנה עבורי.)

- וכאשר הטועה בדרך הוא כל כך מידרדר שאין לו אפילו שְׁכָל פשוט לחפש לעצמו עצה כיצד לצאת מהתסבוכת שלו, מצוה גדולה לטהורים ישרי-לב המכירים את כשלונו, להושיט לו יד לעזרה, לחפש אחריו ולהוציא אותו ממצוקתו ולהחזירו לאיתן דרך-המלך, שמא יפול באחת הפחתים או יפגוש גדודי חיות ולסטים. (=בנמשל, ה' הקים לישראל מדריכים ומלמדים שיועילו לבני דורם כדברי ה' ליחזקאל "צופה נתתיך לבית ישראל" (ג, יז) וכן בישעיה "קרא בגרון אל תחשוד" (נח, א) "פנו דרך העם" (סב, ז). כדברי "חובות הלבבות" "בכל הדורות ובכל הארצות לא יחסר קורא אל האלהים ואל עבודתו ומורה את תורתו" (שער התשובה, פ"ו).
- וגם כאשר אין אף אחד מהמצבים המנויים לעיל, לא שהטועה הוא בעצמו חכם לתפוש את טעותו, ולא שילך לחכם שילמד אותו, ולא שהחכם מחפש אחריו כדי להציל אותו, אבל היסורים מעוררים אותו. כאשר הוא נתקל בקוצים וברקנים, כאשר הוא עומד מול חיות-בר עוקצות ונושכות, ממילא יתעורר לחפש מוצא ומפלט. (=בנמשל, צרות ותוכחות שה' מביא על הדור רחמנא ליצלן, מלמדים אותו לחפש שינוי דרך וכיוון. ואז יחזור אחורה על פסיעותיו, ינסה להגיע לנקודת ההתחלה שמשם סרכה דרכו. על זה אמר הנביא, "שמעו שמוע ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו... עד אשר אם שָׂאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם". (ישעיה ו, ט-יא)

על השאלה הראשונה [מדוע 4 פעמים "תשובה"?!]

ודאי שישנם דרגות שונות בתשובה. (כמבואר בזהר ג/קכג. בענין זה "לאו כל אפיא שויין"). הענין הוא שבכל יום ויום האדם צריך להוסיף בתשובה (זהר ג/לג) וזה מפורש ב"חובות הלבבות": "אותם שליפם שלם עם ה' היו עוברים כל ימיהם בתשובה, לפי שהיו מחדשים בכל יום תשובה לפני ה' מחמת תוספת הכרתם את רוממות ה' בכל יום" (שער עבודת ה', פי"ג אופן חמישי). כלומר, לפי ההתפתחות הנוספת מיום ליום, רואה האדם שמה שהוא חזר בתשובה עד כה לא היה מספיק, והוא מוסיף עומק והרגשה יתרה בתשובתו. אדם מתחיל לחזור בתשובה בתחילה מחמת יראת העונש, ואח"כ הוא עולה לחזור בתשובה מתוך אהבת ה' והכרת הטובה. ואח"כ הוא חוזר בתשובה מחמת יראת הרוממות. ואח"כ עולה עוד יותר כי מכיר שהחטא הוא שוא ותפל, מעשה תוהו וריקנות. הקיום והמציאות הוא אך ורק למען עבודת ה', ע"י הכרה זו עצמה חוור האדם להיות מציאות של ממש. [וכן כתב בליקוטי מוה"ר"ן ג, ב]

תשובה לשאלה ב

נחזור לפרשתנו. בשלב ראשון (שלב א של תשובה) "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה... ושבתי עד ה' אלהיך ושמעת בקולו". מדובר בתשובה ירודה, מתוך אימת הענשים והתוכחות. ודאי זה "בכל לבבך ובכל נפשך" כלומר רצונו של עם ישראל לצאת ממצוקתו ועושים בלב שלם. אבל לא מוזכרות שם קיום המצוות!

תשובה לשאלה ג

אז בא **שלב שני**, שהקב"ה מיטיב לעם ישראל ומקבץ נדחיו מארבע כנפות הארץ "אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה'... והביאך אל הארץ... ומל ה' את לבבך לאהבה את ה' בכל לבבך ובכל נפשך, למען חיידך!" כלומר, יש הכרת טובה על הטובות שה' גומל לנו ואנו מתחילים לאהוב אותו. היא כבר תשובה נעלה יותר, אמנם לא מושלמת, כי היא רק "למען חיידך".

(שלב ג) אנו רואים אז שה' היטיב אתנו לא מתוך שינוי כלל-עולמי לכל האומות, אלא מתוך יחס מיוחד של אהבתו לעם ישראל. כי ה' פוקד בקללות ואלות דוקא את שאר אומות-העולם שרדפנו (פסוק ז). ולכן כאן חוזרים בתשובה יותר מושלמת, לדקדק בקיום המצוות בפועל "ועשית את כל מצוותיו" (פסוק ח). תשובה זו ("ואתה תשוב") היא מחמת הכרתנו את ההשגחה הפרטית, איך ה' מציל רק אותנו ומעניש את אויבינו.

תשובות לשאלות ד-ה

(שלב ד) אח"כ בא שלב יותר נעלה. "והותירך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך" (פסוק ט') כלומר לא רק יתן די צרכנו אלא יתן **עודף ויתרון** ("והותירך"), שפע רב שיהא לבנו רגוע על עתידנו. ובוזה ניכר כי לא רק הקב"ה מיטיב אתנו מדה במדה ובגבולות מסוימים, אלא **אף בתוספת** "ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך". כלומר, כל עוונותינו נמחקו והיו כאילו לא היו. בעבר, ה' שש עם אבותינו אשר לא חטאו. כן יחזור מצבנו להיות כמותם, כי ה' לא יזכיר לנו את כל עוונותנו. ואז בא שלב עליון (פסוק י') "כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצוותיו וחוקותיו". כאן יש תוספת על הנאמר בפסוק ח', כי לא רק "מצותיו" אלא גם "חוקותיו" היינו חקירת טעמי ההלכות, עיין קידושין (לז). וכן ב"העמק דבר" לנצי"ב (על ויקרא יח, ה).

(שלב ה) ולכן כתוב כאן עוד ענין גדול "הכתובה בספר התורה הזה".

כי חז"ל אמרו: "כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות" (שבת סג.) לדוגמא –

- במצות צדקה לעניים "פתוח תפתח את ידך **לאחיך** לעניך" (דברים טו, יא, כלומר לא רק לתת צדקה כדי לקיים דין בשו"ע, אלא יש לראות את העני **כאח ממש**, כמ"ש בלשון התורה)
- או איסור רבית "לא תשיך **לאחיך**" (דברים כג, כ)
- וכן מצות טהרת מחנה ישראל "כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך" (דברים כג, טו, לא רק כדי לקיים הדין היבש, אלא לקיים אותה אורה נשגבה תורתית – הרגשה חיה שה' מתהלך בקרבנו). כלומר, ענין "מצוה כמאמרה" הוא לא רק לקיים את פרטי ההלכה למעשה, אלא תחול עליהם הרוח להוות אורה עליונה ונשגבה, לקיים המצוה כפי שהיא מתוארת, "הכתובה בספר הזה".

וזו היא דרגא עליונה שבתשובה. "כי תשוב **אל ה'**" (פסוק י') היא נפלאה מן דרגת לשוב "**עד ה'**" (פסוק כ') שהוא רק "עד ולא עד בכלל" ! כמפורש בגירסת ילק"ש וכן "עין יעקב" ליומא דף פו., "שובה ישראל עד ה' אלהיך", הם גרסו "עד ולא עד בכלל", וכן הוא במהרש"א שם. (חילופי דרגות הללו של "עד ה'" בתחילה, ואח"כ הסגנון הוא : "אל ה'" מופיעים ג"כ בהושע יד/ב-ג, וכן **ביואל** ב/ יב-יג, וכן **איכה** ג/ מ-מא, עיין כל הפסוקים בפרוטרוט).

ויש לשים לב שבתחילת דרכנו בתשובה, כתוב (פסוק ב') "אתה **ובניך**" (=היינו התלמידים, רמב"ם, הלי תלמוד תורה, א/ב) אבל בהמשך (פסוק ו') כבר כתוב "ואת לבב **זרעך**", היינו הצאצאים הגופנים ממש.

כל קהילה בישראל צריכה לראות את עצמה כאילו הכל תלוי בה. כדברי "זהר חדש" פ' נח (כג): "חיך, דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא או **חדא כנישתא**, בזכותם יתכנש כל גלותא".
כן יהי רצון במהרה בימינו אמן.

בסיכום:

ע"י שמתבאר כי כל שלב מורה על תשובה נעלית יותר ממילא מתורצות התמיהות והשאלות לביטויים מיוחדים וחזרות שמופיעות בשלב זה ואינן בשלב אחר.